

VITOLIO RAUDA

ĮVADAS

I

Paprastais žodžiais į paprastų žmonių širdis
Einu su giesmele, beldžiuos į sielą
Ir klausaus, trokšdamas didžiausio stebuklo,
Ar giesmelė sustingusias širdis sujudins,
Ar senovės dievų ir tėvų prisiminimas
Išprašys nors ašarą, išmels atodūsi.

II

Paprastais žodžiais dainuoju senas giesmes.
Jos išaugo, o Lietuva, tavojoje žemėje,
Garbino drąsą, drovumą, dorą ir tikėjimą,
Ir jūsų tėvus jomis liūliavo.
Tos giesmės su motinos pienu buvo žindamos,
Kautynių krauju, nelaimių ašarom maudomos.

III

Tos giesmės, kurias seni burtininkai
Jūsų tėvų šermenyse giedodavo
Prie jūsų dievam pašvęstų aukurų;
Giesmės – sakalai, kurios jūsų padangėje
Ligi giedri saulė švietė,
Galingos, laisvos, linksmos skraidė.

IV

Bet amžiai praėjo – aukurai sugriauti,
Įgriuvusius karstus žagrė aria,
Ir žiluma apsamanojusios pilys sukloro,
Ir vilkai stūgauja ant kunigaikščio kiemo,
O tvirtovių pylimai žaizdų randam užgijus,
Žalius ąžuolus ir pušis augina.

V

Klausykite giesmės! Ji iš karsto atsikėlė;
Jūsų praeities nuotykius jums apdainuos;
Rytų pasaulyje sentėvius ji matė
Ir jų balsu į sūnus šaukiasi;

Tai giesmė gimimo, linksmybės ir kovų,
Seno lopšio, senų Lietuvos kapų.

1841 m. spalio 2 d.

VITOLIO RAUDA

Upės Nemuno pakrantėje stovi pašvęsta giraitė,
Sena, kaip Lietuva, kaip lietuvių dievai.
Nemunas ją apglėbė žydriais pečiais,
Žalios pievos puolė jam po kojom.
Išilgai pakalnės traukias ir į dangų stiebias.
O viršūnėje, tarp žaliųjų liepų,
Tankmėje, susipynusiais krūmais apaugusioje,
Kur tik laisvi paukščiai perisi,
O žmogus retai kada ten prasispaudžia,
Stovi aukuras, sukrautas iš lauko akmenų ir velėnų.
Kaimiškas tai aukuras ir kaimiškos aukos
Dega ant jo: nes daug aukurų,
Daug visoje Lietuvoje gražiosios Mildos šventovių.
Čia tik kaimietis nakties glūdumoje tyliai,
Paslapčiom ateina su varginga auka,
Jaunu ožiuku ar karvelių pora.
Ir pats ją sudegina ant dievaitės aukuro;
O jei jos dūmai į dangų neiškyla,
Jei Milda maldos neišgirsta,
Tai liepų raganos vėliau jas nunešdina,
Ar nykštukas Kaunis pašnabžda į ausį.
O Milda nepaniekina jokios aukos,
Nė vieno kerštu ir rūstybe nepersekioja,
Laimė apdovanoja, užmiršimu baudžia.
Čia kasmet daug žmonių iš Kauno susigrūda,
Kai balandis iš miego pažadina medžius,
Kai gėlės naujais apdarais pasipuošia,
Pievos pavasarine danga pasidabina,
Kai visa Lietuva Mildos šventę švenčia.
Tada ir čia pamaldieji telkiasi.
Tačiau greit po to užželia takai,
Ir vėl per ištisus metus tylu prie aukuro.

Kodėl tas vyras kasdien tamsiom naktim
Nemuno pašlaite, mėnuliui šviečiant
Ar juodai nakčiai užstojus,
Visad klusnus savo kančiom ir vilčiais

Į Mildos giraitę pats vienas ateina?
Gal kokia graži pakaunės mergina
Čia į meilingą pasimatymą prisiviliojo?
Matyt, meilė tas naktis dienom paverčia
Ir kurčią girią jam atgaivina.
O gal kerštas dar krauju nenuplautas?
Gal atsiminimai, kurių čia ieško?
Gal pamaldumas? Bet tiek turi dievų,
Tai kodėl tą vienišą aukurą pamėgo?
Jūros pakrantėje niūkso Praurimės šventovė,
Šventaragyje nuo amžių dega negęstanti ugnis.
Kažkur prie Dubysos yra kita Romuva,
Kernavėje šviečia seni dievų veidai,
Zantyre keroja Perkūno amalo ažuolas,
Rikajotėje – vyriausiojo kunigo aukuras –
Kodėl ten melstis, kodėl jų maldauti,
Kodėl ten nusilenkti jis netraukia?
Kodėl tas paprastas kaimietiškas Mildos aukuras
Jam meilesnis už Kauno šventoves,
Kur brangus gintaras kvapiom srovėm
Driekiasi iš rožėm išpuoštų aukurų?

Kas tas vyras? Nepažinsi iš aprangos.
Paprasti rūbai rodo jį esant kaimietį:
Ant kojų vyžos iš karnų nupintos,
Lankas su strėlėmis kabo ant peties,
O galvą meškos nasrai dengia,
Rudi plaukai šiaušiasi ant smilkinių,
Jo išvaizda, drabužiai, apavas – lietuvio,
Lyg kad iš namų išėjusio medžioti,
Ar kunigaikščių žinių apie karą nešančio,
Į kaimiečių trobas, išsibarsčiusias miškuose,
Tik rankoje neturėjo pasiuntinio krivulės,
Tik žengė neskubėdamas, ir kaktą
Minčių debesys liūdesiu temdė.

Matyt, gerai jam pažįstama apylinkė,
Nemuno įlanka ir kiekvienas kelelis,
Kiekvienas rožių krūmas, beaugęs pakrantėje,
Ir kiekvienas takelis, bevingiuojąs į kalną.

Eina nesidairydamas, pačios kojos žengia,
O mintys kažkur toli nuo jo skraido;
Klaidžioja, kur balti kritusiųjų šešėliai
Su tėvais iš aukso ragų alų geria
Ir ant sparnuotų žirgų padangėse skraido;
Bet vos tik į liepų giraitę įžengia,

Kur po lazdynu lakštingalos suokia,
O baltos rožės malonią kvaptį lieja,
Neramias akis į priekį pasuko
Ir nuo pašalinių minčių susiraukusią kaktą nukratė.
Siauru, tankiai apžėlusiu takeliu
Patamsy veržėsi prie Mildos aukuro,
Susiglaudusius krūmus drasko ir skverbiasi,
Drabužius gabalais plėšydamas,
Susikruvina rankas ir susižeidžia krūtine,
Tolydžio akis nukreipęs į aukurą,
Uždusęs skuba, spraudžiasi prie jo.
Galiausia prasibrovė ten, kur aplink aukurą
Žalia pieva, gėlių apsiausta;
Sustojo; tuo tarpu nuo aukuro blikstelėjo šviesa,
Kaip vakarinėj padangėj pirmoji žvaigždė,
Blanki ir maža, bet didėjo, ryškėjo,
Kaip jaunas mėnuo ar kaip baltas debesėlis,
Kuris kartais savo skraiste jį pridengia
Ir jo spindesiu padangėje šypsosi.
Jau visas aukuras sidabru švytėjo,
Šviesa kas kartą vis didėjo, keitėsi,
Ligi pagaliau moters išvaizdą įgavo.
Tai buvo dievaitės pavidalas su šypsniu ant lūpų,
Su meile akyse, rožėmis ant skruostų,
Nuoga kaip kūdikis; vienoje rankoje laiko
Gintaro taurę, o joje kvapus gėralas.
Tai ne Kauno bičių drevinis medus,
Ne baltas alus, kurį danguje geria,
Ir ne nuoviras, kuriuo ligonius gydo:
Nes nepažįstama kvaptis iš jo garuoja,
Prieš kurią nutyla laukinės baltos rožės,
Ir liepos savo žiedų kvapą paslepia.

Ją pamatė lietuvis, jinaį jį išvydo;
Artinasi jis, ji pribėgo prie jo,
Taurę ant švento aukuro pastatė
Ir pati į jo glėbį puolė;
Ir kaip žaltys savimi gluosnį apjuosia,
Ar kaip vijoklis, kuris ant alksnio pakimba,
Kaip apynys, kuris meilingai tvorą apraizgo,
Taip ji apipynė jį, glėbyje apkabinus,
Ir virpėdama, tarsi iš skausmo, sušuko:
– O Ramojau! – šaukė. – O Ramojau, mano brangus!
Dar viena naktis, dar malonumų naktis!
Gal paskutinė! Nes argi žinau, kaip ilgai
Mūsų meilė nuo dievų galės slėptis?
O! Dar vieną! Ačiū tau ir už ją!

Ačiū, kad dar kartą atėjai, brangusis,
Ir labiau mylėjai, nei dievų bijojai.
– Aš turėčiau bijoti! O Milda karaliene!
Aš, kuris tave taip myliu, kad, tau mostelėjus,
Eičiau į aną pasaulį su piktom dvasiom kautis,
Su slibiniais tamsiuose urvuose,
Aš, kuris iššaukčiau kovon tavus brolius, dievus,
Aš turėčiau bijoti! –
– Tyliai! Ramojau, tyliai!
Ak, tu nežinai, kokie baisūs dievai!
Nori su jais kautis! Jie ir be kovos,
Be lanko, be kardo, be ieties ir svaidyklės,
Panorėję, vargšus žmones mostelėjimu nutrenkia,
Vienu mostelėjimu prie žemės prislegia,
Vienu žvilgsniu silpnąjį nužudo.
Tyliai! Nes jei tavo balsą išgirstų,
Ši naktis būtų paskutinė,
Mūsų laimės paskutinė ir sielvartų pirmutinė,
Begalinio gailesčio ir nepaliaujamų ašarų.
Tyliai! Dievai kiekvieną žodį girdi,
Kiekvienas šnabždesys pasiekia jų ausis,
Kiekvieną žmonių mintį jiems dvasios atneša.
Kokia ragana, kuri medyje pasislėpus išgirsta,
Žaltys, kuris kur nors po lapais ropoja,
Tekas vanduo, Pūtis, kuris dvelkia,
Ir jei tik šviesos spindulėlis čia prasiskverbtų,
Šviesa, mano mielas, tuoj mus apskųstų. –

Milda bučiniu baigė kalbą.
Ramojus nutilo, ant krūtinės palenkė galvą
Ir jos glėbyje jau ne apie ją galvojo.
Ji pamatė, kas jam rūpėjo.
– Mano mielas! – tarė. – Trumpa pavasario naktis,
O tu, nors ir su manim, ne visas esi mano
Ir liūdna mintim nuo manęs pabėgi.
Kai aš tau atnešu dievų gėralą,
Kai aš dėl tavęs iš jų tarpo pasišalinu,
Jie ten galvoja, kad aš, būdama ant žemės,
Saldžius sapnus barstau moterim ir vyram,
Kad jaunus sutuokiu ir malonumus dalinu.
Kai aš čia su tavim, šis pasaulis jau seniai
Nebeišgyvena meilės. Aš jų maldų neišklausau,
Niekam meilės į širdį neįdiegiu;
Aš dar viską iš žemės atimčiau,
Kad sau sukaupčiau ir tau atiduočiau.
O mano brangiausias! Netrukus pamatys,
Nes Lietuvoje jau mušasi, draskosi,

Lietuvoje nebėr meilės ir santaikos.
Bet man tai neapeina, kai aš esu laiminga!
Kai mudu kartu, aš ne dievų sesuo;
Paprasta lietuvaitė ir tavo mylimoji,
O, kodėl nesu paprasta mergina
Ir visad su tavim? –

– Milda, nesiskųsk!
Kas tau liūdesys – tai mano laimė.
Ar yra ant plokščios ir plačios žemės
Devyniose mūsų Lietuvos padermėse
Tokia kaip tu, kurią taip būčiau pamilęs?
Prisimenu dar pirmą susitikimą,
Kai čia iš Kauno ateidavau su auka,
Ir naktis mane giraitėje po liepa užklupo;
Atsimenu, kai pirmą kartą tave pamačiau,
Tada tarsi naujai užgimiau,
Pirmą kartą akis į saulę atvėriau.
Visas pasaulis kitaip jom šviesti pradėjo,
Ir kitokia širdis krūtinėje plakė,
Ir akyse šviesiau ir linksmiau man buvo.
Paskui greitai, per greitai patyriau,
Kad tu ne žemės, bet dievų šalies;
Kad, kai aš čia pervargęs bastaus,
Sunkiai dirbdamas dėl akimirkos poilsio,
Tu Laimos gojuose karaliauji danguose;
Tu aukso debesyse virš žemės plauki,
Skrendi baltais gulbių sparnais
Virš kvapių giraičių, švytinčių aukurų.
Dabar aš esu lyg Juodosios vėlės
Nuteistas kentėti ir matyti ilgas, begalines
Kančias, ateityje manęs laukiančias;
O tau žmonės niekad nepaliaus lenktis,
Degins aukas, siųs maldas;
Tu visad, savo rankose nešdama laimę,
Skraidysi virš linksmos Lietuvos. –
– Nesibijok, Ramojau, nes Perkūno žaibas
Pirma trenks savo dukrą, o ne tave.
Ir tu nežūsi, nes šis dievų gėralas
Tave pavers mūsų broliu nemirtingu. –
Tai sakydama, Milda apkabino meilužį
Ir prie burnos kvapią taurę pakėlė;
Bet jis baltą dievų gėralą atstūmė
Ir jos lūpose saldesnio gėralo ieškojo.
– Nenoriu, – atsakė jai, – nenoriu būti dievu,
Nenoriu aš, kaip jūs, nemirtingu būti,
Kad kentėčiau be vilties galo

Ir visad žiūrėčiau į niūrius dievų veidus;
Norėčiau taip numirti, kaip mūsų tėvai,
Numirti kovos lauke su ietim rankoje
Ir nukeliauti pas tėvus į rytų šalį.
Nenoriu gėralo, nes iš tavo lūpų teka
Saldesnis už žemės ir dangaus gėralus.
Už jo kvaptį tavo alsavimas meilesnis;
Už visą amžinybę brangesnė viena akimirka,
Kurią tavo glėbyje išgyvenu. –
Tai sakydama, Ramojus prie krūtinės glaudė veidą,
O jį, liūdnam žiūrėdama į jį:
Mano mielas! – tarė. – Netrukus būsiu motina,
Tavęs vertą pagimdysiu sūnų. –
– Sūnų? Man sūnų? Tu ketini man duoti vaiką?!
Sušuko Ramojus ir rankas užlaužė:
Nes toji žinia į širdį, kaip akmuo į vandenį,
Išdykusio vaiko ranka sviestas,
Krito ir taip, kaip vilnis, širdį jam pramušė.
– Ar jo nenori? – Milda liūdnam jį paklausė.
– Aš, sūnaus nenorėčiau? Bet kurgi su juo pasislėpsiu?
Jeigu jame bus bent dangiška žiežirba,
Argi Praamžius to nepatirs žemėje?
Argi leis gyventi savo gėdos atminimui?
Argi aš sugebėsiu išauginti, apginti
Ir aš, vienišas žmogus, nuo dievų pridengti? –
– Mane užmiršai – juk turės motiną. –
– Kur su juo pasislėpsiu? Kur jį padėsiu?

– Kad tik tu jo jaunystės metais
Įstengtum nuo dievų veidų jį pridengti,
Žmonės nieko pikta dieviškam kūdikiui nepadarys.
Vilkas ir meška jį priims glūdžioje girioje,
Bitės baltą medų jam nešios į burną,
Danieliai jį valgydins, ožiukai jį linksmins,
Pūtis jį atvėsins, raganos dangstys,
Gėles linksmins, laikštingalos čiulbės.
Mildos sūnus nuo žmonių rankos nežus,
Nei žvėries kruvini nasrai palies jį.
Vienintelis jam baisus Perkūno žaibas. –
– Bet argi Perkūnas, kuris iš aukštybių žiūri,
Tarp žmonių vaikų jo neatras? –
– Turėsi jį slėpti glūdžiausioje girioje,
Toli nuo kunigų ir burtininkų akių,
Toli nuo tų vietų, į kurias Perkūnas žiūri,
Ligi išaugs, ligi sustiprės;
Paskui jį atiduosi likimo valiai.
Jis pats sugebės rungtis su savo lemtimi.

O Ramojau! Argi savo kūdikiui
Tėviškoje meilėje nerasi priedangos,
Tėviškoje baimėje nerasi slėptuvės?
Jau jaučiu, kaip jis į pasaulį veržias.
Dar viena diena, ir jis pažvelgs į saulę.
Aiman! Kodėl ilgiau negaliu jo nešioti?
Kodėl, tik pirmą kartą jam pravirkus,
Jau svetima ranka jam burnelę pridengs,
Ir svetimos krūtys jį žindys!
Gimdymo akimirką motinos skausmai
Šimtą kartų mažesni už tuos, kai vėliau
Jos kūdikį likimas amžiams išplėš,
Ir tas, kurį po širdim nešiojo,
Kuris gyveno jos gyvenimu, nuo jos atplėštas,
Į svetimą pasaulį veidą atsuks.
Mintimis į svetimus žmones palinks,
Širdimi nepažįstamųjų širdis vysis. –

Jiem taip besimylaujant ir besikalbant, laikas bėga,
Naktis greit pasitraukė, ir Aušra jau prašvito,
Žėrėdama padangėje teka iš rytų,
Ir jau jos spindulys į mišką žvilgčioja.
Ją pamatęs, lietuvis išblyškęs pašoko,
Parodė jai tolumoje raustančią padangę,
Atsiplėšė iš glėbio ir iš giraitės bėga.
Bet Aušra jau pirma juos paregėjo,
Pamatė Mildą žmogaus glėbyje;
Bėga į debesis, kur žvaigždėtas dangus
Virš aukšto kalno atsivėręs.
Ten Perkūnas debesyse, kuriuose miega griausmai,
Guli, žiūrėdamas į pasaulį po kojom,
Dar tamsumos ir miegų suvystytas,
Dar nakties prieglobstyje supamas.
Vartus perplėšdama, Aušra įbėga
Ir prieš Perkūną visa paraudusi atsistoja.
Rūstus dievas žvilgterėjo į priekį,
Ir, pamatęs dievaitę, suraukė antakius.
– Kas tai? Tu čia, kai metas tau būti žemėje?
– Iš ten aš grįžtu, tėve! Ak, ką aš mačiau! –
Tarė ir auksaspalves akis uždengė.
– Ką gi matei? – rūščiai Perkūnas sušuko
Ir parodė į žemę.

– Tėve, baisų dalyką!

Ar žinai, kur yra Milda?

– Tikriausiai žemėje.

– Teisingai, savo giraitėje; bet kas ją ten laiko? –

– Naktis – jos laikas. Joje širdis įkaitina

Ir lūpas sulydina, ir beria malonumus. –
–Ji! O, pažiūrėk, kas Lietuvoje darosi!
Nebėr meilės, nei santuokų, nei santaikos.
Ji savo giraitėje ne aukų laukia,
Bet su žmogum myluojasi!
Abu drauge mačiau prieš akimirką,
Jiems išsiveržiant iš glėbio,
O šventvagis Nemuno pakrante pabėgo.
Mano tėve! Nubausk Mildą! Griausmu!
Perkūnas pasipurtė, sudundėjo padangė,
Ir rytų kalnai suvirpėjo pamatuose,
Vėjų genami, pakilo juodi debesys
Ir šniokšdami audrą ir sunaikinimus nešė.
Visi dievai pabalo, o žmonės,
Iš miego pažadinti, suklupe meldėsi.
Pašoko tėvas ir, ką rankoje laikė,
Su pykčiu sviedė ant išgąsdintos žemės.
Lėkė stulpas ugnies ir paskendo jūroje,
Net jūra ištiško, o žemė sudužo.
– Kur yra tas žmogus? Kur Milda? – sušuko,
Ir tuoj dvi dvasios iš po kojų pakilo;
Mostelėjo – jau abi į žemę skrido.
Aušra vėl skuba į rytų padangę,
Kad besikeliančią iš maudynės saulę
Akimirkai pralenktų ir pasauliui paskelbtų.
Tuo tarpu visas dangus niaukėsi ir kunkuliavo.
Patekanti saulė į debesį panėrė:
Iš šiaurės, rytų, vakarų ir pietų
Juodi užtiesalai uždengė šviesią padangę;
Debesyse Perkūnas jau griaudė baisiu grasinimu,
Tą balsą girdėdami, visi, kas gyvas žemėje,
Nuo smulkiausių muselių ligi šventųjų ažuolų,
Glausdamies, įsiteikdami, linko ir drebėjo.

Dvi dvasios skrido į žemę
Ir lyg du juodi stulpai nusileido
Ir į priešingas puses išsilakstė,
Ant vėjo rankų nusikaltėlius nusivijo.
Graitas nuo Mildos giraitės pasuko,
Per girią besiskverbdamas, kaip skalikas paskui žvėrį,
Pakeliui sutinkamus medžius laužė, vartė,
Ištaškė balas, laukus vandeniui apliejo,
Smėlius suko, upes iki dugno drumstė.
Po juo debesys, lyg ant stipenos juodvarniai,
Po juo sunaikinimai ir baimė lėkė;
Bėgo, paskui sustojo, lyg kad pėdsako ieškodams,
Ir nekantrus giliai žemę rausė,

Sukdamasis vietoje; paskui vėl lėkė.
Ir vėl sustojo. Ramojus giria ėjo
Su ietim ir įtemptu lanku.
Graitas jį užuodė iš kvapo, pabučiavimo
Ir alsavimo, susimaišiusio su dievaitės kvapu,
Ir suurzgė ore, o paskui rūstus
Užgriuvo ant jo, kaip ažuolas ant krūmelio.
Bet Ramojus, lyg įbestas į žemę,
Netgi nesudrebėjo. Dvasia vėl pakilo,
Aplink apibėgo, tėškė vandeniu į akis,
Smėliu ir purvu ir ištisus medžius
Svaidė ant jo, kaip lietum ant uolos.
Jis viena ranka sviedinius atstuminėjo,
O kita, lyg matydamas keršto pasiuntinį,
Grūmojo, kilnodamas kietą ietį.

Bet Graitas vėl savo išvaizdą pakeitė,
Lėkė ant jo baisiu meškiniu pavirtęs.
Jam panašaus panemunės girios
Nuo tvano laikų niekad nebuvo mačiusios.
Ant nugaros jam juodi gaurai šiaušės,
Akys, kaip naktinio laužo žarijos,
Letenos, kaip švento ažuolo šakos.
Sustojo, sumaurojo; bet pirma nei jį puolė,
Jau Ramojus, ietį aukštyn iškėlęs,
Smogė jam į galvą ir kiaušą suskaldė.
Tuoju Graitas nusimetė meškino išvaizdą
Ir iš naujo baisiu vilku pasivertė.
Sustaugė, puldamas prie Ramojaus kojų.
Jis žingsnį pasitraukė, ietį metė,
Abiem rankom žvėrį už gerklės nutvėrė,
Supurtė ir į seno ažuolo kelmą
Priešą iš visų jėgų trenkė;
O jo akyse ne tylė baimė,
Bet kandus pyktis virė, su koku baisūs dievai
Nelaimės metu į žemę žiūri.
Graitas dabar dar slibinu pasivertė
Ir kaip Didgalvis į orą iškilo.
Jo galva buvo geltona, o ant jos vainikas;
Žvyno šarvai ant nugaros žibėjo
Ir pynėm suraizgytą uodegą dengė;
Ant pečių šikšniniai sparnai išskleisti,
Papilvėje du ereliški nagai kabojo.
Sušvilpė, ir paukščiai negyvi krito,
Ir išsigandęs žvėris bėgo į tamsias tankynes.
Pamatė jį Ramojus, bet jau nebesigynė;
Pajuto, kad žmogiška neįveiks jo jėga.

Ir veltui kovoti; ir kristi būtų gėda.
Stvėrė savo ietį ir smailgalį į krūtinę taikė;
Ir ligi slibinas iš aukštybių ant jo nusileido,
Tik kruvinas lavonas virpėjo, gulėdamas po medžiu.
Graitas pamatė, kaip jo vėlė lėkė,
Ir vėl viesulu į dangų sugrįžo.

Antras brolis milžinas vijosi Mildos pėdomis.
Bet Kerštys sau sunkesnę pasirinko dalį:
Nes kas suseks, kas dievybę atskleis,
Kai daugybę pavidalų, daugybę išvaizdų
Per akimirką pakeičia, vienu akies mirksniu
Pasaulius perskrenda ir pralekia erdves.
Kerštys apsirengė ilgu debesies rūbu
Ir, juoda akim iš viršaus žemę matuodamas,
Veltui tyrinėjo dingusios Mildos pėdsakus.
Tai į pietus veidą atsukdavo,
Tai į šiaurę lėkė įniršęs,
Tai į vakarus su vėjais skriejo
Ir grįždavo į rytus – visur veltui.
Galiausia, virpėdamas pykčiu ir nuovargiu,
Sugrįžo į dangų ir puolė prie Perkūno kojų.
Ir tik niurnėjo, neišdrįsdamas prabilti.
– Iš kur grįžti? – paklausė baisus dievų tėvas.
– Vijaus Mildą, buvau šiaurėje,
Buvau pasaulio pietinėje dalyje
Ir ten, kur saulė maudytis leidžiasi,
Ir ten, iš kur išvyksta iš savo rūmų.
Niekur jos pėdsakų, niekur jos žymės,
Ir netgi žinios apie ją nesugavau. –
Perkūnas mostelėjo, ir Kerštys vėl po kojom
Puolė, kaip šuo į savo pono mostą.
Graitas, belaukdamas ligi tėvas jį paklaus,
Pakėlė galvą ir žiūrėjo jam į akis.
– O tu ką padarei? Kur dabar tas žmogus?
– Guli užmuštas panemunės girioje. –
Tarė ir po valdovo kojom atsigulė.

Milda išbėgo iš šventojo miško,
Ir tuoj pakeitusi savo gražųjį pavidalą,
Nepastebėta, tai žvaigžde skrido,
Tai lapeliu, vėjams nešti davės;
Tai šlapiu lietum permirkusiuose debesyse
Pasislėpusi, nežinojo, kur vyko.
Širdyje jai liūdna, sunku, neramu,
O įsčiose kūdikis smarkiai vartos;
Galvą mintys spaudžia, kūną šaltis krečia.

Nors nemirtinga, o vis tik bijo,
Nes nepaprastą skausmą jaučia savyje.
Tą akimirką, kai Graitas iškėlęs sparnus,
Slibinu ant Ramojaus krito,
Kai jo krūtinė ietimi perverta,
Iš nuvargusio kūno išvadavo dvasią,
Milda pajuto savo mylimojo mirtį.
Jo vėlė, skridama į rytų kraštą,
Suūžė arti ir šmėkštelėjo prie jos.
Tačiau tiek baimės buvo Mildos širdyje,
Kad naujas skausmas jau jos nebeužgavo.
Tik žvilgterėjo, suvaitojo ir skrido.
Kur? Pati nežino. O debesys ją neša,
O virš jos užsirūstinęs dangus, juodas,
Tylis, lyg prieš audros užklupimą.

Staiga kūdikis, besivartydamas įsčiose,
Pažadina Mildą iš jos sustingusio sielvarto.
Jaučia, kad netrukus duos gyvybę sūnui,
Kad laikas jam pradėti vargingą gyvenimą
Ir motinai amžinai su juo išsiskirti.
Bet kurgi jį palikti? Kam jį patikėti?
Ir kur pasislėpti, kad pasauliui jį pavestų?
Galvoja, tada liūdėdama prisimena.

Pragaro gelmėse gyvena Poklius, keršto dievas.
Veidas jo išblyškęs; akys stulpu stoja;
Ant galvos žili plaukai, drobule pridengti;
Ruda barzda ant krūtinės išsisklaidžius,
Jame nerasi nė lašelio gailėstingumo.
Jis kankina vėles, išėjusias iš žmonių;
Jis nusikaltėlius gąsdinti ateina į žemę;
Jis, triskart pasirodydamas nusikaltėlio akyse,
Grūmoja jam tol, ligi kraujo auka
Jo rūstybės ir keršto nepermaldauja.
Gelmių valdovas turi žmoną Nijolę.
Kadaise jis aistringa širdim ją mylėjo;
Tačiau, dar jauną iš motinos pagrobęs,
Sustingusioje širdyje meilę jai prarado
Ir užuot rojaus, kurį žadėjo,
Kankino Nijolę, kaip ir jam pavaldžias vėles.

Ne kartą ji, paslapčiom pabėgusi,
Prašė Mildą nors lašą meilės,
Kad nors lašelį įlietų į vyro širdį
Ir pasaldintų sielvartingą amžinybę,
Be galo ir be vilties kankynę.

Bet anuomet Milda, malonumų deivė,
Nenorėjo nors akimirkai nusileisti į pragarą.
Jai meiliau buvo ties Kaunu lekioti
Ir Nemuno pakrantėse meilės dainų klausytis,
Nuo aukurų kvapias aukas priimti
Ir, barstant laimę, skrieti virš žemės,
Palaiminimais ir padėkom gėrėtis.
Dabar, kai Milda pažino skausmą,
Kai ant jos jau tėvo kerštinga ranka
Kabo ir graso neišvengiama bausme,
Kai neturi kur su kūdikiu pasislėpti,
Atsiminė pagaliau Nijolės prašymus.
Gal Ramojaus vėlė, lėkdama į tą šalį,
Paskui save patraukė vergšę meilužę.
Akimoju išnėrė iš debesies, pasiekė žemę
Ir jau prie pragaro vartų stovėjo.

Įėjimas į požemį nebuvo saugomas,
Nes visi jo lenkėsi iš tolo,
Dvasios aukštai virš jo skrajojo,
Žvėrys baisiuosius vartus aplenkdamas,
Ir žmonės nedrįsdavo pro šalį praeiti;
O nubaustos vėlės, į jį nigramzdintos,
Amžiams prikaustytos gelmėse, vaitojo
Ir vartų jau niekad daugiau nebematė.
Iš pragaro nasrų veržėsi slopinama aimana,
Tartum tūkstančio nelaimingųjų balsai,
Kurie po kautynių lauke miršta
Ir kentėdami greitos mirties maldauja.
Milda drebedama per pragaro slenkstį žengė.
Dar pirmą kartą nemirtingam gyvenime
Girdėdama, kaip aimanuoja, kaip šaukia kančia,
Išbalusi į gilų pragarą skrido;
Virpėdama, kaip drebulės lapelis aušroje
Tarp pasmerktųjų vėlių minių,
Kurių vaitojimai liūdnoje jos širdyje aidėjo,
Dvejinosi joje, graužė išgąsdintą sielą.
Pagaliau sustojo priešais Pokliaus žmoną.
Tačiau vos ją kaip dievaitę pažino.
Išblyškusi jos veidą skausmai išvagojo;
Plaukai buvo žili, ir akys prigesusios;
Varpų vainikas ant jos galvos sudžiūvo;
Ir juodas apsiautalas, suglamžytas, suteptas,
Dengė nuo sopulių išdžiūvusius kaulus;
Viduriai įdubę, ir sulysę kūnas;
Delnu parėmusi smakrą, nuliūdusi,
Giliai apie išgyventas dienas mąstė

Ir netgi Mildos atėjimo negirdėjo;
Tačiau vos deivės buvimą pajuto,
Akys atgijo, žvilgsnis nušvito,
Ir sulysusi krūtinė greičiau pradėjo alsuoti.
Krūptelėjo Nijolė ir, pasukusi galvą,
Surikusi, puolė prieš Mildą ant kelių.
– Tu čia! Gailestingumas tave atvedė!
Sesute, pažiūrėk į mane! Aš čia, kaip tos vėlės,
Kaip juodos sielos, bedugnėje prikalta,
Kenčiu ir nežinau, už ką tos kančios!
Kenčiu ir nežinau, kada kančiom bus galas!
Sesele, pasigailėk! Tu vienu mostelėjimu
Gali pakeisti mano likimą ir mano vargą
Į laimę, kuria tave mylintieji girdo! –
– Ką panorėsi, ką paliepsi. – Milda jai atsako.
– Viską padarysiu; tačiau, sese, aš pati,
Kaip tu nūdien vargšė! Kaip tu! Daug blogiau!
Man Perkūnas jau žaibus ruošia,
Jo pasiūsti milžinai manęs ieško;
Netgi ir čia pasislėpusią gali užpulti.
O! Ne aš tave, o tu mane, sesute, gelbėk!
Mano mylimąjį nužudė tėvo pasiuntinys.
Ir mane tyko; nors ir nenužudys,
Kūdikį man išplėš, nusiųs kur į bedugnę,
Į negyvenamą salą, tarp laukinių žvėrių,
O mane už bausmę kur į jūras ištrems,
Prikals prie valtės be irklo ir be vairo
Visam amžiui verkti, ir mano ašaros
Maišysis su baltosios jūros sūriu vandeniu.
Nijole, aš tave maldauju, gelbėk mane!
Į Pokliaus širdį visą meilę įliesiu,
Ką turiu, visą tau atiduosiu: nemirtingą jaunystę,
Malonumus, viltį, ką panorėsi, ko trokšti;
Aš tavo žilus plaukus atgaivinsiu,
Širdį įkaitinsiu, jaunystę sugražinsiu,
Tačiau apsaugok kūdikį! Išgelbėk mano kūdikį!
Sese, maldauju tave! – Tai sakydama, suklupo,
Besišaukdama Laimos, gimdyvių deivės,
Ir taip, kaip paprasta žmona, vaitojo.
Bet ne sopuliai jos aimanas kėlė:
Ji jau sūnų, rankose laikydama,
Taip ašarom aplaistė jo ateitį,
Dėl tėvo likimo ir dėl sūnaus aimanavo.

– Sesute! Paimk, – tarė, – mano sūnų.
Tegul jį kur nors paprasta moteris išaugina;
Tegul nežino, kas jo tėvas ir kas motina;
Tegul ilgai nežino! Aš iš tolo
Motiniškom akim jį saugosiu.
Duodama jam gyvybę, sunkią daviau dalį;
Tuo metu širdies apie ateitį neklausiau;
Bet kovoje suteiksiu jam jėgų.
Jis išaugs! Tada sudrebės netgi dievai!
Milžinai! Žmonės! Nulenkite jam galvas!
Visus žemės gyventojus jis nugalės.
Nustebę karaliai ir dvasios parklups
Ir išdidžias galvas prie jo kojų nulenks.
Lopšyje priešas galėtų jį užsmaugti.
Tu, sese, paslėpk nepažintą kūdikį;
O už tai kokios panorėsi dovanos,
Kokio paprašysi iš manęs atlyginimo,
Viską tau dėl jo padarysiu! –
Nijolė tarė: – Sugražink man vyro meilę!
Aš tavo sūnų apsaugosiu, paslėpsiu,
Geriausiam sargui paslapčia patikėsiu
Ir už tai tenoriu tik lašo meilės.
Ak! Kad tu mano gyvenimo paslaptį,
Mano kančių visą baisybę žinotum!
Kas man iš tų aukų, kuriomis žmonės pagerbia?
Kas man iš tų maldų, manęs besišaukiančių?
Kas man iš aukurų, kuriuos vargšai stato?
Man būtų geriau, kad ne dievo žmona,
bet būčiau laisva lietuvė mergaitė.
Motina Krūminė veltui džiaugėsi
Ir iš mano jaunystės pranašavo
Man daug laimės, o sau paguodos.
Poklius mane pagrobė nuo Rasos krantų.
Vargšė verkiau, bet ne dabartinėmis,
Ne tomis ašaromis, kurias nūdien lieju.
Anos ašaros liejosi dėl mylimos motinos,
O šiandieninės dėl visos mano praeities.
Iš pradžių mano dalia buvo pakenčiamesnė,
Nors ir tokia, kokia buvo pas motiną,
Kai po žalias pievas bėginėjau
Ir, ašarom netikėdama, iš svetimų ašarų juokiaus.
Tada aš buvau jauna ir laiminga,
Ligi nuo Rasos prakeikto kranto
Poklius per žydrus vandenį manęs neišvydo
Ir į pragarą su savim nenutempė.
Ir tik vieneri metai pragare man praslinko,
Kai tik motina iš atsilankymo sugrįžo

Viešpatauti savoje palei Rasos krantus šalyje,
Mano laimė iš karto pasikeitė,
Per anksti plaukai pražilo, ašaros akis išėdė,
Atodūsiai mergišką krūtinę palaužė,
Kūnui pritrūko ir sveikatos, ir jėgos,
O sielai laimės, kuria žmogus gyvena.
Poklius vaikus nuo manęs atiminėjo
Ir amžinai mane paliovė mylėti;
Mane vieną tik su prisiminimais paliko!
O sese! Sugražink man bent lašą meilės!
Sugražink, jei gali, laimę bent trumpam! –
Ir Milda, ištiesdama rankas, jai tarė:
Paduok man taurę, iš kurios Poklius geria. –
Nijolė greitai auksinį ragą jai padavė.
Dievaitė ilgus plaukus prie jo šukavo,
Šnabždėjo žodžius ir darė ženklus.
Iš tos taurės, – tarė, – kai Poklius atsigers,
Jis vėl tave pirmykšte meile pamils.
Ir toji meilė jau niekad nepraeis.
Dabar priimk sūnų! Aš lekiu į dangų;
Ten stosiuos priešais tėvo rūščias akis;
Ir jeigu mane griauštiniu trenks,
Jei amžinom kančiom mane pasmerks
Ir nemirtingąją į pragarą nuteis,
Tai bent mano sūnus, mano sūnus išliks;
Ir gal kada nors už tėvą, už motiną
Gal atkeršys. –

Tai sakydama, bučiavo,
Vis negalėdama su kūdikiu atsiskirti,
Galiausiai, padavusi Nijolei į rankas
Ir aimanuodama, akis nuo jo atitraukė,
Kad nematant lengviau būtų jį palikti.
Lėkė jau, nebeatsukdama galvos,
Ir sidabro ašarom kelią šlakstė;
Ir kur ašara krito, žemėje išaugo gėlė
Su nuleista galvele ir blankiais lapeliais.

[...]

ŽALČIO ŽMONA

Vakarop Eglė su seserimis nuėjo
Netoli nuo kaimo maudytis ežere.
Bešnekučiuojant greit bėgo vakarinės valandos,
Tiek seserys turėjo apie ką pakalbėti.

Jau mėnulis švietė, kai trys merginos
Prie savo marškinių sugrįžo.
Tačiau Eglė, klykdama, kitas ėmė šaukti:
– Seserys, žiūrėkite! Nuostabus dalykas nutiko:
Mano marškiniai gulėjo ant žolės,
Ir štai žaltys įsibrovė į rankovę.
Kaip jį išvartyti? Kuo aš apsiliksiu?
Kas man patars? Kas man pagelbės?

Vyresnioji sakė: – Vėzdu jį užmušiu. –
Jaunesnioji tarė: – Akmeniu jį išbaidysiu, –
Bet visos, ištiesusios kaklus, stovėjo,
Ir, nieko nedrįsdamos, drebėdamos žiūrėjo.
Tada žaltys, rankovėje lindėjęs,
Taip šnypšdamas Eglei pasakė:
– Išeisiu pats, jei man pasižadėsi
Būti mano žmona. –
Išsigandusi tokia kalba,
Eglė paraudusį veidą dengė.
– Ak! Ak! Argi tai gali būti?
Kam iš manęs juokies?
Išeik! Taip šalta lauke,
Išeik! Leisk marškinius apsilikti
Ir veltui manęs nekankink. –
O žaltys, linguodamas galvą,
Vis vienodai kartojo:
– Pasižadėk, duok man žodį! –
– Prašyk tėvą, motiną.
– Jie rūpinasi man rasti vyrą.
Man laikas grįžti namo.
Žalty, išsinešdink iš rankovės!
O žaltys, kratydamas galvą,
Vis vienodai kartojo:
– Pasižadėk! Duok man žodį! –
O Eglė ir verkti pradėjo.
Vyresnioji jai šnabžda į ausį:
Duok man žodį, jis pamanyš,
Kad tai jam, ir paklausys.
Kad tik marškinius atgautum.
Pažadas tau nieko nepakenks! –
Eglė neva šypsosi:
– Būsiu tavo! – tyliai sako, –
Ir žaltys tuoj iš rankovės išsirango.

Vos namo sugrįžo,
Riksmas kaime, riksmas kieme:
– Atvažiuoja piršliai! Atvažiuoja piršliai!

Eglė į kamara bėga.
Trys žalčiai geldoje važiuoja
Su aukštyn iškeltom galvom,
Ir vienas vyresnysis priekyje
Šitaip kalbėti ima:
– Žaltys prašo savo sužadėtinės.
Ji davė žodį, ji jo žmona.
Šimtas mūs liudininkų tai girdėjo.
Tėvai, palaiminkite ją
Ir atiduokite mums mergaitę,
Nes kas įvyko, tai įvyko. –

O tėvas su motina kamaroje verkė.
– Vargšė Eglė davė žodį,
Bet argi gali būti,
Kad ji taptų žalčio žmona?
Ne! – Ir bėga pas kaimynus.
– Ragutiene! Mum patark,
Ką daryti su tais piršliais?
Senė krapšto galvą
Ir tokį patarimą jiems duoda.
– Bet kas žalčius apgaus.
Užuot dukters, žąsį jiems duokit
Ir kuo greičiausiai išsiųskit. –
Kaip liepė, taip padarė.
Piršliai į geldą žąsį pasodino,
Dėkojo ir šnypštė,
Susėdo ir išvažiavo.
Važiavo iki kaimo galo,
Ir kaimą pravažiavo,
Ir būtų traukę toliau,
Bet gegutė jiems sušuko:

– Kukū, Kukū! Kukū!
Kas jums nutiko?
Paėmėt baltą žąsį:
Žalčio sužiedotinė
Kamaroje slepiasi.
Tėvai bijo
Atiduoti jums mergaitę.
Bet ilgiau nebenuslėps.
Piršliai, grįžkite ją paimti.
Kukū! Kukū! Kukū!

Kaip važiavo, taip sugrįžo
Ir sustojo prie trobos,
Įpykę išmetė žąsį.
– Mes atvykome ne tos,
Bet sužadėtinės,
Žalčio žmonos.
Tėvai, palaiminkite
Ir atiduokite mergaitę. –

Vėl tėvai nusiminė.
– Kaimyne, patark kitaip. –
Ji galvą kasosi.
Žąsis truputį per maža.
Avis greičiau apgautų.
Tegul su avim sau važiuoja. –

Tėvai avį davė.
Jie susėdo, išvažiavo.
Važiavo iki kaimo galo
Ir kaimą pravažiavo.
Ir būtų traukę toliau,
Bet gegutė vėl šaukia:

– Kukū! Kukū! Kukū!
Kas jiems nutiko?
Paėmėt baltą avį!
Žalčio mylimoji
Kamaroje tebesislapsto.
Tėvai nenorėjo
Jums atiduoti mergaitės.
Bet jau nebenušlėps.
Grįžkite reikalauti jos.
Kukū! Kukū! Kukū!

Vėl piršliai grįžo,
Privažiavo prie trobos,
Dukters triukšmingai reikalauja,
Sėdi ir laukia,
O tėvai sielvartauja.
– Kaimyne, patark kitaip. –
Ji vėl galvą kasos.
– Jei avis per maža,
Juos apgaus karvė balta.
Tegul su ja sau keliauja. –
Tėvai jiems karvę davė,
Jie susėdo ir išvažiavo.
Vėl pasiekė kaimo galą,

Ir būtų traukę toliau,
Jei gegutė nebūtų vėl sušukusi:

– Kukū! Kukū! Kukū!
Ir kas jiems nutiko?
Paėmė baltą karvę!
Žalčio mylimoji
Kamaroje tebesislapsto.
Grįžkite ją pasiimti.
Kukū! Kukū! Kukū! –

Su triukšmu, riksmu ir barniais
Piršliai vėl atgal grįžta,
Baltą karvę atveža
Ir tėvam jau grasina:
– Taip suvedžioti nepritinka:
Vargas tam, kas Žaltį suvedžioja! –

Ir vėl tėvai sielvartauja.
– Kaimyne, patark kitaip. –
Ji vėl galvą kasos:
– Kaip padaryti, kaip patarti?
Vyriausią dukrą jiems įsodinkit.
Su ja jau ramiai važiuos. –
Tėvai dukrą atidavė.
Piršliai susėdo, išvažiavo.
Pasiėkė kaimo galą,
Ir kaimą pravažiavo.
Ir būtų traukę toliau,
Bet gegutė vėl šaukia:

– Kukū! Kukū! Kukū!
Ir vėl jus apgavo,
Vyriausią dukrą davė,
Žalčio sužadėtinė
Kamaroje vis slepiasi.
Tėvai ją saugo.
Dar kartą grįžkite jos.
Kukū! Kukū! Kukū!

Triukšmaudami važiuoja piršliai,
Grįžta prie trobos,
Vyresniąją dukrą išmeta
Ir tėvam grasina:
–Ei, jūs, tėvai, tėvai!
Atiduokit mums merginą,
Nes, kaip esame žalčiai,

Bus jums blogai!
Vanduo aptvindys lūšnas,
Vilkai išgaišins bandas.
Audra trobę nugriaus,
Sausra išdegins javus.
Ei! Atiduokit mums mūsąją! –
Kai taip grasina ir baugina,
Tėvas su motina verkia
Ir dar ilgai tariasi:
Ar duoti, ar neduoti?
Galiausia atiduoda.
Piršliai į geldą įsodino,
Susėdo ir išvažiavo;
Bet jau nebegrįžo,
Nes gegutė juos sutiko
Ir šitaip jiems užkukavo:

– Kukū! Kukū! Kukū!
Skubėkit piršliai, nes laikas,
Skubėkit į ežerą,
Vyras iš tolo dairos,
Savo sužadėtinės laukia,
Kukū! –
O Eglė gaudžiai verkia,
Į ežerą bežiūrėdama.
Ir jau arti gelmės,
Ir jau piršliai sustojo.
O Žaltys jos laukia,
Bet ne bjaurus tai žaltys,
O jaunas ir gražus,
Žmogaus kūne vandenų dievas.

Kai Gadintoja nuo darbo atsitraukia,
Veltui Budėtoja kliudo jai, prašo,
Veltui sugadintus verpalus rodo.
Lyg kad kurčios, visą dėmesį ir klausą
Nukreipę į išdavikišką pasaką.
Vos baigė, kol rankas pakėlė,
Ji vėl jas pradeda atitraukti.
– Ar žinote, – klausia, – kas paskui nutiko?
Tik paklauskite, tuoj sužinosite.
Juk dar bus daug laiko padirbėti –
Mėnulis aukštai, diena dar toli.

ŽALČIO ŽMONOS BROLIAI

Penkeri metai po to prabėga,
Kai Eglė, jau laiminga,
Su savo Žalčiu vandenyse
Linksmi abu gyvena.
Penkeri metai ir dar penkeri praeina.
Eglė jau nebe taip laiminga,
Nes, nors turi trejetą vaikų,
Nors nieko nestokoja,
Bet, atsiminus savąjį kaimą,
Jai gaila tėvų
Ir apsipila ašarom.
Visa turėjo,
Ko norėjo.
Bet kai kam jau ilgu
Saviškių ir savųjų namų,
Niekas nesotina ir nepagirdo,
Vis namai ir namai akyse stovi,
Ir vargšei Eglei vis nebemiela,
Nors ištekliuje gyvena.
Kas dieną vyrą prašo,
Ir kasdien vyras atsako:
– Eik ateinančią savaitę. –
Taip keletą metų atidėliojo.
Laikas beprašant bėga.
Eglė jau nebe taip laiminga,
Vyrą prašo ir įkyri.
– Leisk man apsilankyti
Pas savuosius, pas gimines,
Išleisk mane į pasaulį pas žmones.
Aš tavęs nepamesiu,
Už dienos, už dviejų sugrįšiu. –
Vyras nebegalėjo ilgiau sutaikinti,
Galiausia leidosi įprašomas;
Tačiau pirma liepė sunešioti
Iš plieno nukaltus batukus.
Krugis su Budraičiais
Milžiniškais kūjais
Jos kojėlėm nukalė.

Paėmė, galvoja, po akimirkos
Į ugnį juos įmetė,
Gargažė perdegino,
Visą dieną pavaikščiojo –
Bateliai suplyšo.
– Ve, batukų jau nėra!

Dabar niekas manęs nebuslaikys.
Jau ruošiuos kelionei. –
Eglė vyrui pasakė –
Dabar tik ragaišio
Išsikepsiu dar šiandieną. –
Jis kažkodėl paniuro
Ir tarė žmonai: – Pagalvok apie tai:
Visus kibirus panardinau;
Nešiok vandenį rėčiu.
O neiškepus ragaišio,
Negali eiti į svečius. –
Eglė laužė galvą,
Užmaišė tešlą,
Ja rėtį aplipdė,
Vandens juo prinešiojo,
Ir ragaišis iškeptas.
Žaltys atsisveikino su ašarom,
Bučiavo savo vaikus,
Išruošė visus tris,
Ir tarė: – Kai grįši iš kaimo
Ir atsistosi prieš vandenį,
Manęs, žmona, šaukis
Triskart šiais žodžiais:

– Vyre, mano vyre! Žmona tavęs laukia!
Jeigu gyvas, išėik pieno puta;
Jei tavęs pasaulis jau nebėra,
Kraujo puta pasirodyk akyse! –

Koks meilus sutikimas!
Koks džiaugsmas kaimel!
Kokie smalsūs klausinėjimai!
Kokie skirtingi! Kiek daug!
Kaip sveikino žaltienę,
Nuo seniai apraudotą,
Ir kaip kiekvienas jos žodis
Iš lūpų į lūpas ėjo!
Taip jai trys dienos prabėgo.
Ji negalvoja apie sugrįžimą.
Ak! Po ilgo ilgėjimos
Saviškius matyti taip miela.
– Dar tris dienas ją prašė, –
Tris dienas paviešėk,
Seniai su tavim bebuvom.
Ligi vėl ateisi, daug laiko praeis. –
Ir Žaltienė pasiliko.

Eglės broliai vakare jojo
Į kurčią girią naktigonėn
Ir jos sūnų kalbino: –
Jok su mumis, mus pažadinsi.
Vyresnysis išjojo su jais.
Kažkur toli, slėnyje,
Sugulė ant žemės
Ir ugnį susikūrė,
Ir su berniuku mylavosi;
O jį valgydindami
Šitaip klausinėjo: –
Kai grįšite iš kaimo
Pas tėvą į namus,
Kaip ten jį motina pašauks,
Kad tėvas įsileistų?
O berniukas rankas sudėjo
Ir, kratydamas galvą.
Jiems kartojo tą žodį:
– Dėdės, aš nieko nežinau!
Mama žino, mama pasakys. –
Paskui ėmė prašyti,
Aplink jį sustoję:
– Vaike, tu turi žinoti,
Bet mums nenori pasakyti,
Tačiau su mumis nejuokauk,
Nes rykštėm nuplaksim. –
Bet jis vis kartojo: – Dėdės:
Mama žino, ji pasakys. –
Dešimts rykščių pripjovė
Ir pradėjo vaikiščią plakti.
Vaikinas verkė: – Dėdulės!
Tegul mama jums pasakys. –
Veltui jį mušė.
O kai iš ryto sugrįžo,
Eglė klausė sūnų:
– Kodėl tavo akys paraudusios?
– Smalinga buvo skala,
Vėjas varė dūmus į tą pusę. –

Broliai pasiėmė jaunį.
Vėl veltui prilupo.
Nepasakė jiems nieko,
Kaip galima iškviesti tėvą.
Paskui paėmė mergaitę
Ir nusivedė į slėnį,
Prašė ir klausinėjo.
Ilgai, ilgai tylėjo;

Bet kai parodė rykštes,
Ji iš baimės išdavė.
Broliai labai skubėjo
Už kaimo prie ežero.
Dalges su savim pasiėmė
Ir sustoję šaukė:

– Vyre, mano vyre! Žmona tavęs laukia.
Jei gyvas, išeik su pieno puta,
O jei tavęs pasaulys nebėra,
Krauju pasirodyk akyse! –

Suteškėjo tylių vandenų guoliai,
Pieniška apsidengė puta,
O iš putų Žaltys ištryško
Pasveikinti mylimą žmoną;
Ir jau į krantą plaukia,
Nuo pakrantės tolyn eina.
Tada broliai jį apstojo
Ir į gabalus sukapojo.

Praėjus trečiai viešnagės dienai,
Eglė, pasiėmusi vaikus,
Išsiilgusi grįžta pas vyrą.
Jau iš tolo mato ežerą
Ir greitai su vaikais skuba,
Sustoja ir šaukia žaltį.
Prasivėrė tylūs vandens guoliai,
Tačiau ant bangų kraujas švyti,
Ir iš vilnies bekylas balsas
Paskutinį kartą ją šaukia:
– Tas kraujas iš tavo brolių rankų,
Broliai mane sukapojo. –
Eglė iš skausmo pastyro
Su ašarų pilnom akim.
– Ką dabar darysiu? – sušuko –
Su savim ir su savais vaikais?
Grįžti gyventi su žmogžudžiais?
Broliai, vyro žudikai,
Išjuoks mano našlės raudą.
Kur aš su ašarom dėsiuos?
Ak! Geriau mums būt buvę
Gulėti viename kape,
Ar su vaikais amžinai jaugti į žemę. –
Vos tik tuos žodžius ištarė,
Tuoj pavirto į eglę su nuleistom šakom,
Lyg su užlaužtom rankom.

Prie jos užsiverkusius vaikus
Dievai pavertė į medžius.
Vyresnysis ažuolu patapo,
Jis visad jėgų pilnas,
Vėtrom nepasiduoda;
Jaunesnysis uosio luoboje
Išskėtė pečius;
O silpnas mergaitės kūnelis
Virpa drebulės lapeliais.

Vertė Povilas Gaučys

J. I. Kraševskis, *Vitolio rauda*, Chicago, 1977, p. 25–50, 80–93.